

MĚSTSKÉ INSTITUCE V OZVĚNÁCH ČASU

Provoz města by se neobešel bez některých kulturních, hospodářských a technických zařízení, i když třeba soukromých, ale sloužících celku, jako je biograf, knihovna, galerie, muzeum, plovárna, informační středisko, technické služby, rozvody vody, kanalizace, osvětlení města, hřbitov apod. Proto si o nich něco povíme.

Stručně o počátcích filmových představení v Kostelci nad Orlicí

Ještě před začátkem první světové války zajížděl do Rychnova nad Kněžnou a okolních měst Grand – Excelsior – Biograf Václava Poplatníka.¹ Po vzniku Československa udělila Zemská správa politická v Praze městu Kostelci nad Orlicí 12. října 1920 nepřevodnou licenci pro provozování kinematografických představení. Licence platila do 31. října 1924. Její udělení bylo vázáno na podmínky provozu v majitelově režii, tj. nesměla být propachtována ani za účast na zisku jinému, z hrubého příjmu podniku musela být odvedena 2 % ve prospěch státní invalidní péče k rukám Zemského úřadu pro péči o válečné poškozence v Čechách v Praze – Karlíně. Dále majitel licence směl do provozu přijímat bez svolení Zemského úřadu pro péči o válečné poškozence jako zaměstnance jen válečné invalidy. Licence byla původně udělena pro dům čp. 555, avšak na základě místního šetření provedeného 18. prosince 1921 svolila Zemská správa politická v Praze, aby udělené povolení se vztahovalo na dům čp. 36 (Rabštejn) s tím, že musí být zřízeny dva nové východy do ulice u muzea, stávajícího vchodu z náměstí se smí užívat jako nouzového východu a přístup na galerii musí být zamezen. Zemská správa politická v Praze 9. ledna 1925 prodloužila povolení pořádat kinematografická představení v Kostelci nad Orlicí čp. 36 pod názvem **Městský biograf v Kostelci nad Orlicí** do 31. prosince 1926. Poté byla licence každé dva roky prodloužována (obr. 1, 2).²

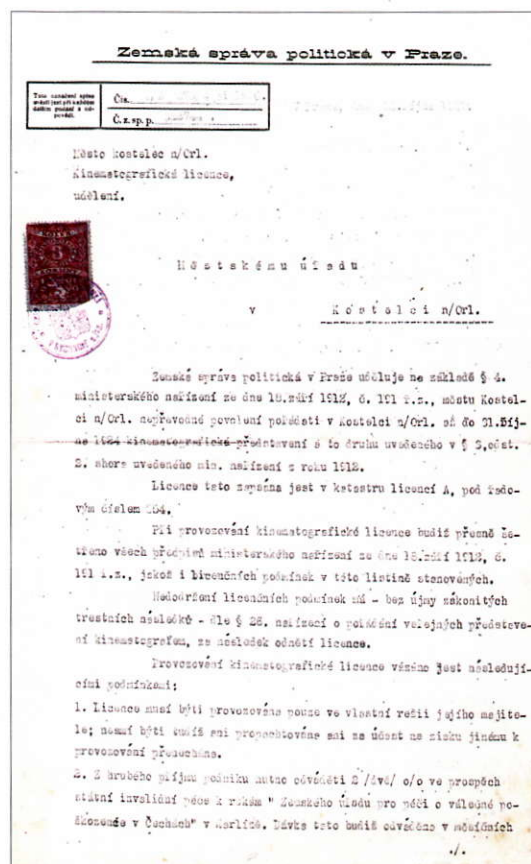
První představení městského biografu připadlo na 22. dubna 1922. O jeho účelu kronikář soudil takto: „*Je přirozeno, že lid se těší, neboť mnozí jezdí za biografem do Týniště a Hradce. Jedná se jen o to, nebude-li to jen podnik těžící z chytivosti jisté části obecnosti a bude-li přihlížet také k účelům výchovným. Jak ovšem jinde zkušenosti ukazují, zahradí aspoň z počátku návštěvu divadla a přednášek a to je již stinná stránka jeho. Musíme se ovšem těšiti, že po čase obecnost se těchto pohybujících se mrtvol nabaží a donutí pořadatelstvo k promítání filmů jen takových, pro které byl biograf resp. kinematograf vynalezen, tj. filmů sportovních, zachycujících význačné průvody, ruch na ulicích apod., ale ne rozhodně proto, aby nahrazoval divadlo. Jen trochu slušně sehrané divadlo musí zůstat vždy u rozumných a myslících lidí vysoko nad biografem předvádějícím divadelní scény. Biograf zůstane jen pro nemyslivci dav, který se dá strhnouti nepřirozenými a vyumělkovanými efekty!*“³ V roce 1927 byl v pražské Adrii uveden poprvé zvukový film. K tomu kronikář zděšený rychlostí technického vývoje poznamenal: „*V pražském biografu v Adrii byl uveden mluvicí film. Čeho se ještě vbrzku nedočkáme? Co budou potom dělati méněcenná divadla, podaří-li se ještě zdokonaliti radio ku přenášení obrazů scén?*“

V protokolu ze zasedání policejní a biografické komise z 2. února 1928 je uvedeno, že kino disponovalo 49 vlastními filmy. Komise se usnesla, že na příště bude sama obstarávat nákup filmů a řídit jejich zápůjčky. Dále schválila zvýšení měsíčního platu pokladníkovi: 20 Kč, za dozor u vchodu 14 Kč, za uvádění 14 Kč, úklid 24 Kč, dopravu filmů 12 Kč, obchodvedoucímu 20 Kč, vedoucímu kina J. Michalcovi byl zvýšen měsíční plat z 20 na 25 Kč, předpro-

dej vstupenek se měl přemístit od pana Kunce k panu Benešovi, který byl ochoten vykonávat tuto činnost zdarma.⁴

Pravděpodobně v roce 1930 byl Městský biograf přestěhován do sokolovny. Jeho příjem za rok 1929 činil 96 935,20 Kč a výdaje 75 956,45 Kč, čistý zisk představoval 20 978,75 Kč, v roce 1936 byl vedoucím kina Jaroslav Michalec s ročním platem 1 120 Kč, pokladníkem Antonie Albrechtová, její roční plat byl 980 Kč, za kontrolu a uvádění dostávala 674 Kč. V kině byly „biostroje“ v hodnotě 35 000 Kč a inventář za 5 000 Kč (židle a piano). Na účet obce byl připsán čistý zisk ve výši 28 600 Kč.⁵ Zdálo by se, že kino dobře prosperovalo, avšak finanční komise, která provedla revizi účtů za rok 1933 a seznala za tento rok ztrátu 10 274,78 Kč, se usnesla, aby městská rada vzhledem ke každoročnímu schodku kina jednala o snížení režijních výdajů nebo jeho provozování nabídla jinému zájemci.⁶ Snad první propagační film o Kostelci nad Orlicí se promítal 6. října 1928. Hlavní roli hrály záběry z místního průmyslového prostředí, bez povšimnutí zůstaly přírodní krásy Kostečka.⁷

Zvukový film se v Městském biografu poprvé představil divákům 24. března 1931.

Obr. 1 1921, říjen 12., Praha.
Kinematografická licence pro Městský biograf
na Rabštejn.
(SOKA Rychnov nad Kněžnou,
AM Kostelec nad Orlicí, inv. č. 605, kt. 59)

Na programu byl snímek natočený podle románu F. X. Svobody *Černý plamen*.⁸ Návštěva byla slabá, teprve až na druhý den jej zhlédlo větší množství lidí. Kronikář František Granát k tomu dodal: „...reprodukce nebyla dokonalá, zvláště ženské hlasy byly příliš drsné.“⁹ Druhý zvukový film *Král tuláků* se promítal 28. a 29. dubna 1931 a na 1. máje film natočený podle románu E. M. Remarquy *Na západní frontě klid*, který byl opakován ještě 2. a 3. května. Také týdeník Orličan upozorňoval na zahajovací představení mluveného filmu. Přesvědčoval potencionální návštěvníky, že „zvukový a mluvicí film rází si vítězně cestu po celém světě a učinil převrat ve filmu. Městský biograf, aby seznámil obecnost, které nemá příležitost shlédnout tento epochální vynález ve velkých městech, s mluvicím a zvukovým filmem, předvádí během jednoho týdne tři prvotřídní zvukové programy, které nenechá si nikdo ujít. Vstupné stanoveno velmi mírné, aby každý mohl vynález uvidět a uslyšet.“

Jak se dnes my obáváme negativního vlivu násilím naditých filmů na naše děti, tak i v minulosti s rozvojem nového fenoménu – kinematografie – sdíleli tyto obavy naši předkové. Proto, aby nedocházelo k narušování mravní výchovy školní mládeže, byla ze všech zástupců místních škol zřízena tzv. „biokomise školní“ pro promítání poučných filmů různého blíže nespecifikovaného zaměření, které se dávaly jedenkrát měsíčně.

Druhým kinem ve městě bylo **Bio Charita** v Lidovém domě (obr. 5), které vlastnila katolická jednota a sdružené katolické spolky v Kostelci nad Orlicí a po osvobození bylo známo pod jménem kino *Oko*. Svou činnost zahájilo v sobotu 30. listopadu a 1. prosince (asi 1926), leták neuvádí rok,¹⁰ představením s dvojítm programem (1929) *V zajetí beduinů* a *Frigo vzorný manžel* (obr. 3). První zvukový film, na nějž mělo provozovací právo v Kostelci nad Orlicí a okolí Bio Charita, se zde promítal 18. září 1931. Na plátně zazářil Vlasta Burian ve filmu *C. a k. polní maršálek*. Vstupné na toto představení činilo 3 až 5 Kč, výnosy z promítání musely být podle zákonných opatření věnovány sirotčinci a zdejší Fialově mateřské škole (obr. 4).¹¹ Programy obou kin pravidelně uveřejňoval týdeník Orličan. V sokolovně byl uveden 1. dubna 1933 Hašlerův film *Písníkář* a o čtrnáct dní později běžel film pro mládež *Před maturitou*. Dne 21. ledna 1934 se dával film *Prodaná nevěsta*. Repertoár biografů reagoval rovněž na události ve společnosti. Ve prospěch pozůstalých po hornících v Oseku, městě v severních Čechách, se 24. ledna 1934 hrál Pabstův film *Kamarádi*, líčící pomoc německých horníků francouzským.¹² U příležitosti Jiráskova výročí úmrtí byl 13. února 1937 uveden film *Vojnarka*. Na podzim téhož roku, při úmrtí T. G. Masaryka, se v sokolovně promítal dokumentární snímek z jeho pohřbu.¹³ Bohužel zprávy o programech kin jsou velice kusé, a proto nelze porovnat jejich repertoár. Ještě v roce 1948 ve městě hrála obě jmenovaná kina. Přibližně v té době byl na náklady města natočen o Kostelci nad Orlicí film, který byl uložen u správce místních biografů Jaroslava Michalce.¹⁴

Obr. 2 B. d., Kostelec nad Orlicí.
Vpravo dům čp. 36, kde se dříve nacházel městský biograf. (soukromý archiv)

Lidový dům. **BIO „CHARITA“ KOSTELEČ N. O.** Lidový dům.

Zahajovací představení s dvojítm programem
V sobotu dne 30. listopadu
a v neděli dne 1. prosince t. r.

PROGRAM:
 1. Týdenní zpravodaj. 2. Výlet do hor. (1 díl.)
 3. Bull dělá umělého člověka. (2 díly), veselohra.
 4. **V ZAJETÍ BEDUINŮ.**

Nejnapínavější a nejpestřejší film, ve kterém kdy vystoupil nedostupný král cowboyů. Drama 6 dílů. V hlavní roli vystupuje **TOM MIX**.

Předstávka.
FRIGO -
VZORNÝ MANŽEL

Veselohra o devíti dílech. Režie: Edward Sedgwick.
 V hlavních rolích:
 Buster - **Buster Keaton**
 Trilby - **Dorothy Sebastianová**
 Lionel - **Edward Earle**
 Blondýna - **Leila Hyemsová**

Podařilo se nám získati tento nový film, který ještě na venkově nebyl vůbec hrán a iště každého uspokojí.

Výstřední a doplnění: Při této příležitosti upozorňujeme. Váš dvorek, le dodáme Vám smutný smích před prázdnou promítací, tudíž v nové kopii a ládame, abyste Vášeho pana operátora v tom směru informovali, aby s filmem co nejrychleji zacházel.

Začátek přesně o půl 8. hodině večer.
 Ceny míst: I. místo 5 Kč, II. místo 4 Kč, III. místo 3 Kč.
 Předprodej lístků v obchodě p. K. Záleského a p. B. Hanuše.
 Upozorňujeme se, že výnos všech představení musí býti věnován na sirotčinec a mateřskou školu zdejší.

Obr. 3 1929, listopad, Kostelec nad Orlicí.
Program kina Charita v Lidovém domě, který se promítal při zahajovacím představení. (SOKA Rychnov nad Kněžnou, AM Kostelec nad Orlicí, inv. č. 605, kt. 59)

Zvukové kino.
Bio Charita. Lidový dům Kostelec n. O.

První zahajovací představení, jež předváděti bude nový, moderní, vyzkoušený zvukový přístroj

v pátek dne 18. září 1931
 v 8 hodin večer.

C. a k. polní maršálek

Vlasta Burian v prvním českém mluveném překvapující výkon. filmu. Překvapující výkon. Strhující úspěch v Praze, Berlíně a všude, kde film tento byl předváděn.

Smích nad smích. Smích nad smích.
 Všichni jsou s tímto báječným filmem spokojeni.
 Režie: Karel Lamač. - V dalších úlohách: Mária Ženíšková, M. Monczáková, O. Augustová, T. Pištěk, J. Hron, J. Roventský a Č. Slégl.

První provozovací právo tohoto filmu v Kostelci n. O. a okolí má jediné bio Charita v Kostelci nad Orlicí.

Nedejte si ujít příležitost a přijďte shlédnouti tento jedinečný 100proc. zvukový český film.

Druhé představení konali se bude v sobotu 19. září v 8 hod. večer. Další představení v neděli: dopol. o půl 11. hodině, odpol. ve 3 hod., večer v 8 hodin. V pondělí v 8 hod. večer.

Ceny míst: I. místo 5 Kč, II. místo 4 Kč, III. místo 3 Kč. - Předprodej vstupenek v obchodě p. K. Záleského a p. B. Hanuše.

Upozorňujeme, že bio Charita připravuje na den 9. října t. r. první představení jiného krásného českého zvukového filmu „Fidlovačka“. I na tento film získalo bio Charita první provozovací právo.

Knižtiskárna Frant. Hep, Kostelec n. Orli.

Obr. 4 1931, září, Kostelec nad Orlicí. Kino Charita 18. září 1931 poprvé promítlo zvukový film. (SOKA Rychnov nad Kněžnou, AM Kostelec nad Orlicí, inv. č. 605, kt. 59)

Dne 8. června 1949 uvalil ONV Rychnov nad Kněžnou na budovu sokolovny v Kostelci nad Orlicí a v ní sídlící městské kino Svět národní správu a národním správcem jmenoval Františka Sedláčka, oblastního ředitele Československého státního filmu v Hradci Králové, s čímž nesouhlasil MNV v Kostelci nad Orlicí. V odvolání, které podal se souhlasem městského výboru KSČ a Družstva pro stavbu sokolovny v Kostelci nad Orlicí, majitele nemovitosti, argumentoval nekompetentností ONV, jelikož národní správa měla být zavedena na kino Svět a ne na celou budovu, čímž je ohrožen kulturní život města. ONV svým výměrem z 31. července 1949 národní správu na kino Svět zrušil a odvolal národního správce.¹⁵ Obě kina promítala každou sobotu a neděli i ve středu. Dávaly se většinou filmy sovětské, pak české, někdy i jiné provenience. Návštěvnost byla četná, téměř vždy bylo vyprodáno.¹⁶

V roce 1950 bio Oko (sídlící v Lidovém domě) uvedlo snímek *Pád Berlína* na programovém plakátu líčený jako dílo vrcholné kinematografie. V roce 1953 bylo v provozu již jen jedno kino (bio Oko), které promítalo pravidelně každý den mimo pátek. Šlo převážně o filmy sovětské provenience. V neděli byla dvě představení, odpoledne se hrálo pro děti.¹⁷

Některá státní kina měla být v roce 1954–1955 převzata do správy osvětových besed. Odbor kultury při ONV Rychnov nad Kněžnou navrhl zařadit do seznamu kin určených k převzetí také státní kino v Kostelci nad Orlicí, které bylo umístěno v Lidovém domě, bývalém majetku Charity.

V roce 1962 značně poklesla návštěvnost kina, snad se již projevoval vliv televize, také nevábneho repertoáru, lidé do něj přestávali chodit. Aby se zase povzbudil jejich zájem, prošel biograf úspěšnou přestavbou na širokoúhlou 35mm projekci. Po obnovení promítání v roce 1963 bylo uvedeno 566 filmů s návštěvností 75 973 osob a roční tržby dosáhly 300 055,40 Kčs. V té době mělo kino kapacitu 255 míst.¹⁸ Pak ale návštěvnost opět poklesla. V roce 1974 se dávalo 449 filmových představení, která navštívilo 40 704 diváků. Pro povzbuzení náklonnosti k biografu byl ustanoven Klub filmového diváka (265 členů), který dvakrát měsíčně promítal náročné filmy, a Klub přátel sovětského filmu (165 členů).¹⁹ I když tento trend přetrvával až do roku 1982, kdy se konalo 455 představení, která zhlédlo 47 101 diváků, tržby klesaly a dosáhly jen částky 180 549,70 Kčs.²⁰ Kino bylo dlouhodobě ztrátové, budova byla v havarijním stavu, za rok 1998 město na jeho provoz doplácelo 400 000 Kč, hlavně na mzdy zaměstnanců. Promítnutím americko-francouzského snímku *Lolita* byl 30. března 1999 ukončen provoz v budově kosteleckého kina (obr. 5) a zaměstnanci propuštěni. Dům byl navržen k prodeji.²¹ V současné době je biograf umístěn v prostorách Sdruženého klubu Rabštejn. První promítání zahájil starosta města František Sejkora v říjnu 2001 uvedením filmu *Cesta z města*, který se shledal s velkým ohlasem u kostelecké veřejnosti.²² V roce 2005 kino uvedlo 42 představení.²³

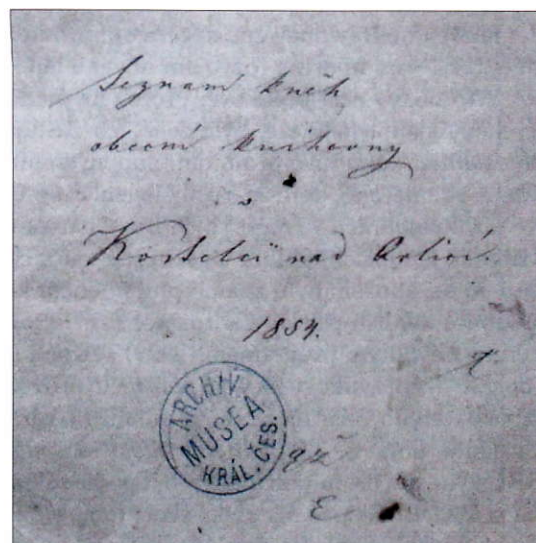
Téměř devadesát let baví generace malých i velkých kosteleckých diváků hvězdy stříbrného plátna. Bohužel, více informací, zvláště o dalších osudech obou biografů v období normalizace, kromě pár plakátů a několika řádků v kronice, se asi nedozvíme, ale možná by k tomu mohli něco dodat pamětníci.

Obr. 5 1996, Kostelec nad Orlicí. Lidový dům, kde bývalo Bio Charita. (soukromý archiv)

Městská knihovna

Počátky veřejné knihovny v Kostelci nad Orlicí lze spatřit v roce 1854. Myšlenku na její zřízení podpořil továrník Josef Seykora, který tomuto zařízení do začátku věnoval značnou peněžní částku. Z té doby se zachoval katalog knihovny, v němž je zaneseno 334 titulů rozdělených do pěti kategorií, tj. na spisy náboženské, básně, zábavné spisy, spisy pro mládež, vědecké a prstonárodní. V čítárně knihovny bylo vloženo 27 titulů novin a časopisů (obr. 6).²⁴

Obr. 6 1854, Kostelec nad Orlicí. Soupis literatury obecní knihovny v Kostelci nad Orlicí z roku 1854. (ANM Praha, sbírka F, kt. 72)

Systematický rozvoj knihovní sítě nastal až se vznikem Vzdělávacího, později Okresního osvětového sboru (OOS) v roce 1906. Při svém vzniku si sbor stanovil za úkol, aby ještě koncem toho roku byla otevřena veřejná knihovna a čítárna, která měla být na paměť padesátého výročí úmrtí K. H. Borovského pojmenována Havlíčkova. Na činnost knihovny OOS uvolnil 600 K, měly být nakupovány zachovalé knihy z antikvariátů. Dohled nad knihovnou prováděl čtyřčlenný knihovnický odbor zvolený 20. dubna 1907. Z následujícího přehledu je zřejmé, že širiteli osvěty byli převážně vesničtí učitelé. Přenosná veřejná knihovna byla zřízena v Libli, o pomoc při zřízení veřejné knihovny požádal OOS v tomto roce učitelský sbor v Česticích. V prosinci 1908 byla zakoupena první a druhá lidová knihovnička od B. Kočího v hodnotě 320 K. Jedna byla předána obci Libel (knihovna poprvé otevřena 8. března 1908) a druhá Česticím, která zahájila činnost 15. března toho roku. OOS se obrátil na veřejnost s výzvou o darování přečtených kvalitních knih. Výzva byla uveřejněna v časopisech Posel z Podhoří, Hlas venkova a Osvěta lidu.